

ПРИМЉЕНО: 11.03.2015.			
Орг. јед.	Број	Прилог	Вредност
01	634		

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ОДСЕКА ЗА ФИЛОЛОГИЈУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Наставно-научно веће Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу предложило нас је (одлука број 01-188 од 30.01.2015), а Стручно веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу на седници одржаној 11.02.2015. године (одлуком број IV-02-48/17) именовало у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације под називом *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице“ Филипа Хозеа Фармера*, докторанда Марка Ј. Тасића. Наставно-научном већу Одсека за филологију се захваљујемо на поверењу и подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Опис докторске дисертације

Докторска дисертација кандидата Марка Ј. Тасића под називом *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице“ Филипа Хозеа Фармера* садржи укупно 195 страница (формат А4, фонт Times New Roman, проред 1.5). Састоји се из следећих делова: насловна страна; идентификациона страница (стр. I), резиме и кључне речи на српском (стр. II), и, на енглеском (стр. III), захвалница (стр. IV), Садржај (стр. 2), главни текст дисертације (стр. 3), Литература (стр. 183 па све до стр. 204). На самом крају рада приложена је потписана изјава о ауторству (образац 1, стр. 205), затим о истоветности штампане и електронске верзије ове дисертације (образац 2, стр. 206), као и изјава о коришћењу (образац 3, стр. 206).

Главни текст подељен је на шеснаест поглавља, и то, Увод (стр. 3), даљих четрнаест поглавља која су нумерисана бројевима од 2 до 15, и Закључак, који је нумерисан бројем 16 (стр. 177). Поглавља након уводног су распоређена како следи:

- 2. Филип Хозе Фармер – биографија** (стр. 8), у овом поглављу детаљно је описан животни пут (1918-2009) и стваралаштво овог истакнутог и награђиваног америчког писца научне фантастике.
- 3. Критичка рецепција Филипа Хозеа Фармера** (стр. 35), ово поглавље има два потпоглавља, у којима се разматра како је Фармер био прихваћен код критике, па и академске, у свету, и, у Србији.
- 4. Форма** (стр. 40), ово је теоријско поглавље, које иде ка заснивању и разматрању теоријских оквира и алата који би били примерени проучаваном делу. Аутор даје преглед различитих дефиниција и теоријских приступа појму књижевне форме, наравно у контрасту са термином „садржина“, а посебно дефиницији новеле као форме у научнофантастичној књижевности.
- 5. Сиже и фабула** (стр. 51), ово је такође теоријско поглавље, које се ослања на један од добро познатих, кључних доприноса руских формалиста теорији књижевности, а то је

раздвајање појмова *сизже* и *фабула*, и уграђује их у практичан термилошки апарат, користан за студије СФ жанра. Као и четврто, тако и ово, пето поглавље не остаје само на томе да забележи шта су други теоретичари, током векова, мислили о овим кључним терминима, него ствара прецизно дефинисан свој сопствени приступ. Затим детаљно анализира посебно фабулу, а посебно сизже новеле „Јахачи румене наднице“, у одговарајућим потпоглављима.

6. Наратолошка анализа новеле „Јахачи румене наднице“ (стр. 61). У овом поглављу аутор најпре истиче да се жанр научне фантастике дефинише својом научнофантастичном садржином, својим јединственим фикционалним али логички могућим световима, и специфичним новумом, а не наратолошким поступцима које користи, али да ипак постоје одређене наратолошке посебности карактеристичне за СФ. Аутор у потпоглављима разматра како у овом контексту функционишу приповедни модалитети Лубомира Долежела, а како методологија Бориса Успенског, али имајући у виду да је овде у питању једна специфична врста приповедања која за задатак има кохерентну експликацију новума и зачудних ситуација, и која користи у већој или мањој мери речник природних наука, чиме се постиже логичност нарације и доприноси обустави неверовања.

7. Ликови (стр. 76). У овом поглављу аутор прво у потпоглављу „Ликови у научној фантастици“ разматра шире теоријско питање људских ликова у овом жанру, коме се често замерало да је управо у томе, у приказивању ликова, слаб. Али аутор истиче да постоје научнофантастична дела у којима не постоји ниједан *људски* лик, али да је то легитимно, јер ће доћи и времена кад нас (људских бића) напосто неће бити, али ће бити неких других, па и на неким далеком световима. Аутор истиче своју теоријску тврдњу да наше доба јесте доба човека, *the age of man*, али да можда неће заувек тако остати, и да, зато, жанр научне фантастике има пред собом тежак задатак да развије, поштујући научни поглед на свет, механизме портретисања Другог (не-људског) и његовог амбивалентног односа према Људском; док разни жанрови реалистичке књижевности напосто немају ту дужност. У овоме се аутор ослања на ставове Урсуле Ле Гвин, Станислава Лема, Џорџа Р. Р. Мартина, Мишела Фукоа, али и српских проучавалаца књижевности. Тек потом аутор у даљим потпоглављима прелази на анализу ликова у новели „Јахачи румене наднице“. Главног протагонисту аутор сврстава у Долежелову категорију алетичког странца, а налази сличне модалитете и код Јурија Лотмана.

8. Новум у научној фантастици и (анти)утопији (стр. 90). Ово је, опет, теоријско поглавље. Аутор анализира тај централни термин научнофантастичних студија, термин новум, који је први употребио у данашњем значењу Дарко Сувин, адаптирајући тај термин из филозофских гледишта Ернеста Блоха. Аутор истиче да новум не мора бити само неко технолошко откриће, него може бити и ново социјално устројство, неки измењени модус функционисања људског друштва, тј. алтернативни друштвени систем. Аутор не бежи од чињенице да је Брајан Мекхејл, познати теоретичар постмодернизма, ушао у директан сукоб са Сувиновом поетиком, када је тврдио да је научна фантастика неканонизована или „нискоуметничка“ двојница постмодернизма, њен сестрински жанр, а да новум постоји у

сваком књижевном делу; аутор доказује да то није тачно. За разлику од тога, подржава једну модификацију коју је понудио Џон Пирс, који сматра да насупротив Сувиновог термина *когнитивно очуђавање* (енг. *cognitive estrangement*), треба усвојити термин *когнитивно ангажовање* (енг. *cognitive engagement*).

9. (Анти)утопијска садржина “Јахача румене наднице” (стр. 98). Овде аутор разматра у каквом то свету, након победе западњачког културолошког „булдожера“ (израз Нормана Спинрада (стр. 91) живе протагонисти Фармерове новеле; како изгледа и како функционише та утопија, која је по много чему заправо морална катастрофа, као пророчанство застрашујућа пре него привлачна, иако машине обављају све послове тако да људи не морају ништа да раде а сви добијају гарантовану “румену надницу”, плату за потпуни, доживотни нерад. Фармерова футурска приповест је по много чему наставак и надградња Џојсовог *Уликса*; аутор ове дисертације то, корак по корак, уз обиље примера, доказује.

10. Научна фантастика и мејнстрим (стр. 110). Ово је последње теоријско поглавље. У њему аутор разматра ситуацију у погледу вредновања књижевности, где је главна књижевна матица, такозвани „мејнстрим“ себи доделила улогу врховног и неприкосновеног аксиолошког судије. С тим у вези наводи и преиспитује поделу коју је Станислав Лем описао као „доње царство” или царство тривијалне књижевности, и „горње царство“ или царство књижевности главног тока, а као примере позитивног помака истиче радове објављене у новије време у Србији, на пример радове Бојана М. Јовића, Дејана В. Ајдачића, Дарка Сувина, Новице И. Петровића, Љиљане Гавриловић, Саве Дамјанова, Милана Д. Живковића, и других. На тој основи заокружује своју методологију, потребну за наредна поглавља. Ту је, затим, и потпоглавље „Џејмс Џојс и научна фантастика“ у коме аутор разматра чињеницу да је класик модернистичке књижевности Џејмс Џојс инспирисао многе писце научне фантастике, а не само Фармера.

11. Фармерови „џојсизми“ (стр. 119). Овде дисертација прелази на истраживачки задатак да утврди на који начин је Фармер у свом жанровском, СФ делу надградио класичну џојсовску прозу главног тока (уколико је Џојсов *Уликс* уопште класична књижевност, и уколико је главни ток), смештајући радњу своје новеле у једну лежерну и веома декадентну будућност. С тим у вези наводи и научнофантастичну мисао коју је о Џојсу дао Жак Дериде (о будућем дивовском компјутеру за проучавање Џојса). Аутор сматра и доказује да је Филип Хозе Фармер био, за такозвани Нови талас научне фантастике, оно што је Џејмс Џојс био за модернизам.

12. Сличност на језичком нивоу (стр. 123). Небројене игре речи и алузије, по којима је Џојсов *Уликс* толико познат, имају богату, доказиву паралелу у вербално-стилистичкој “одисеји” Фармеровог јунака; али то није имитација, него је надградња и футуристички наставак.

13. Сличност на композицијском нивоу (стр. 129). Анализа сличности та два дела у сфери нарације, коришћења документарне грађе, фабуларног тока, организације, структуре, стила, итд.

14. Сличност на садржинском нивоу (стр. 136). Почев од чињенице да се у оба ова књижевна дела радња одиграва у једном дану, у западњачкој урбаној средини, па затим преко многих других елемената, у поставци ликова итд, аутор анализира и доказује и садржинске сличности Џојсовог *Уликса* и Фармерових „Јахача румене наднице“.

15. Мисаоно-идејни ниво (стр. 157). У овом поглављу аутор напоредно разматра скривена и суштинска значења у Џојсовом, и у Фармеровом тексту, а нарочито њихову хотимичну демитологизацију митских образаца, за шта обојица користе обиље хумора, контраста, пародије, ироније, сарказма, гротеске, а нарочито често игре речи, све да би се сагледао један дехуманизовани свет. Али док је Џојсова одисеја везана за 16. јуни 1904. године у Даблину, Фармерова је футурска, и води ка спознавању друштвеног организма у измењеним животним условима у једној могућој будућности Америке. Заједничко за оба ова дела је то да је фигура правог биолошког оца готово у потпуности искључена; такође и одсуство ма каквог одређеног пројекта за поправљање друштва, с тим што Стивен Дедалус размишља о потенцијалном бекству из Ирске, док Фармеров протагониста планира бекство из Лос Анђелеса у нади да се отргне из његове јалове садашњице. У *Уликсу* изолованост и усамљеност главних ликова приказују се и обимним коришћењем унутрашњег монолога, а у „Јахачима румене наднице“ јунаци су изоловани у својим овоидним кућама, и комуницирају међусобно уз помоћ „фида“, који је приближно исто што и Скајп (Skype), који данас имамо. У овим анализама, аутор се ослања и на ставове Фредрика Џејмсона, с тим што Џејмсон сматра да је у СФ могућа чак и шира употреба митова него у реалистичној прози.

II Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација Марка Ј. Тасића под насловом *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице“ Филипа Хозеа Фармера* у свему испуњава академске и научне захтеве у погледу обима и квалитета. Суштински компаративна, ова дисертација успешно истражује и обилато доказује сличности Џојсовог и Фармеровог дела, али и њихове разлике, и такође доказује основну хипотезу, дату још у наслову дисертације – наиме, да је Фармерово дело надградња, у једном другом жанру и у другом добу, Џојсовог дела.

Ауторови докази су многобројни, конкретни, трезвено и јасно наведени, и теоријски чврсто засновани, уз ослонац на мишљења многобројних других проучавалаца књижевности, иностраних (и то не само са англосаксонског Запада) али и српских: ту су Михаил Бахтин, Ото Бихаљи-Мерин, Харолд Блум, Светозар Бркић, Рене Велек и Остин Ворен, Едмунд Вилсон, Џејмс Е. Ган, Тереза Гирон, Роберт Гревс, Томас Стернз Елиот, Зоран А. Живковић, Бојан Жикић, Волфганг Кајзер, Хари П. Кроитор, Мери Магулик, Вида Марковић, Чезаре Павезе, Зоран Д. Пауновић, Борислав В. Пекић, Новица Петковић, Новица И. Петровић,

Петар Пијановић, Адам Ч. Робертс, Франц Ротенштајнер, Жан Сервије, Иштван Сисери-Ронај, Роберт Е. Скоулз, Миливој Солар, Норман Спинрад, Иво Тартаља, Леонид Тимофејев, Борис В. Томашевски, Лесли А. Фидлер, Нортроп Фрај, Маја Херман Секулић, Роберт Шекли, Зденко Шкроб, Франц К. Штанцл, и многи други.

III Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области и оцена њене оригиналности

Докторска дисертација Марка Ј. Тасића под насловом *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице“ Филипа Хозеа Фармера* јесте оригиналан допринос науци о књижевности, не само српској него и светској. Суочен са чињеницом да су научнофантастичне студије, и у Србији и у свету, још увек недовољно развијено поље, аутор је посветио веома велики труд, више од четвртине своје дисертације, прецизирању неких теоријских одредница и алата, нарочито у поглављима 4 (Форма); 5 (Сиже и фабула); у потпоглављу 7.1 (Ликови у научној фантастици); у поглављу 8 (Новум у научној фантастици и [анти]утопији); и, 10 (Научна фантастика и мејнстрим).

Читаоца може изненадити потпоглавље 7.3а (Да ли је раније стварно било боље?) у коме се кандидат, неочекивано, радикално дистанцира од некритичног дискурса, који је у другој половини двадесетог и сада на почетку двадесет првог века био толико присутан, о растакању и урушавању морала Запада, и о двадесетом веку као нехеројском и морално мизерном. Кандидат се храбро, експлицитно и категорично успротивио утиску да су Античко доба и Средњи век били стварно хуманији, позитивнији или херојскији; „то није, чињенично, тачно“, каже он, „напротив, било је тада неупоредиво више дивљаштва и зликоваштва, беде и болештина и ропства, примитивизма и глупости, бола и јада, мрака ... него данас; али ... наша јако улепшана и идеализована, позлаћена *слика* о давним временима ... јесте хуманија, позитивнија и херојскија“. Кандидат затим каже да „приче о нехеројском двадесетом веку не смеју заклонити истину, да су неки народи, на пример српски народ, и руски, и пољски, итд, ... у том веку водили итекако херојску и епску борбу за слободу и правду (али и чинили многе грешке). Тврдити паушално да је двадесети век био нехеројски ... значило би да се драстично огрешимо о милионе мученика и јунака, па, и српских, оних где су за слободу животе дали и отац и син. Постојали су и хероји рада, и хероји научних истраживања, итд“. Ово је, у контексту науке о књижевности, нов и храбар поглед на тај толико критиковани и анализирани двадесети век, и представља допринос не само проучавању СФ жанра, него и проучавању Џојса.

IV Научни резултати докторске дисертације, применљивост и корисност резултата у теорији и пракси; начин презентовања резултата научној јавности

Докторска дисертација Марка Ј. Тасића под насловом *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице“*

Филипа Хозеа Фармера јесте оригиналан допринос не само англистици, него и укупној науци о књижевности. Кандидат је доказао да је један писац научне фантастике, Ф. Х. Фармер, успео да прошири Џојсово дело кроз простор и време, дајући том делу једну аутентично нову, оригиналну и смелу интерпретацију, па тиме и нови, футурски живот. Али, што је још важније, кандидат је у ходу ка том циљу успео такође и да изгради, и одмах примени, свој теоријски приступ, који ће, уверени смо, бити користан и употребљив у даљим студијама научне фантастике. Ово дело заслужује да се објави као монографија и на тај начин да допре до шире научне јавности, али и да буде у електронском облику стављено на располагање.

V Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

Марко Ј. Тасић је учествовао на девет научних скупова у Србији и у иностранству, и објавио четири рада у часописима или зборницима са конференција (а пети је прихваћен за објављивање у часопису категоризације М53). У овим радовима бавио се темама из области енглеске књижевности, и то из жанра научне фантастике.

У наставку дајемо преглед његовог учешћа на скуповима и његових радова.
Учешће на научним скуповима:

1. Први научни скуп младих филолога у Крагујевцу, “Савремена проучавања језика и књижевности”, изложен реферат “Ход кроз векове Алисе Шелдон”, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, 14.02.2009.
2. 8th International Conference “Language, Literature and Cultural Policies - From Evolution to Involution”, with the paper titled “*Human Involution as a Consequence of Technical Evolution in Clifford Simak’s novel City*” Department of British and American Studies of the University of Craiova, Romania, 2-4.10.2009.
3. Бањалучки новембарски сусрети на тему: “Научна и духовна утемељеност друштвених реформи”, са рефератом “*Идеолошке пројекције у роману Артура Кларка Крај детињства*”, Филозофски факултет, Универзитета у Бања Луци, 27-28. новембар 2009. године.
4. Други научни скуп младих филолога (постдипломаца и докторанада) “Савремена проучавања језика и књижевности”, изложен реферат “*Демитологизација религиозних образаца у роману Филипа Хозеа Фармера Идите својим расутим телима*”, Филолошко-уметнички факултет, Универзитета у Крагујевцу, 6. март 2010. године
5. Научна конференција “Језик, Књижевност, Промене”, са рефератом “*Џојсовски импулс у делу Филипа Хозеа Фармера*”, Филозофски факултет, Универзитета у Нишу, 23-24. април 2010. године
6. Трећи научни скуп младих филолога Србије, “Савремена проучавања језика и књижевности”, изложен реферат “*Различите манифестације каузалне петље у научнофантастичној књижевности*”, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, 12. март 2011. године.
7. Научна конференција “Језик, књижевност, комуникација”, изложен реферат “*Проблем комуникације у роману Семјуела Дилејнија Вавилон 17*”, Филозофски факултет у Нишу, 15. и 16. април 2011. године.
8. Међународна конференција “Језик, књижевност, митологија”, изложен реферат “*Научна утемељеност мита у научнофантастичној књижевности*”, Алфа универзитет у Београду, 25. маја 2012. године.

9. Међународна конференција “Језик, књижевност, религија” изложен реферат “Деконструкција религиозних образаца у научнофантастичном роману Филипа Хозеа Фармера *Идите својим расутиим телима*”, Алфа универзитет у Београду, 24. и 25. маја 2013. године.

Радови:

1. Тасић Марко, “Ход кроз векове Алисе Шелдон” у: *Савремена проучавања језика и књижевности*, година I / књига 2, одговорни уредник Маја Анђелковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2010. - ISBN 978-86-85991-17-2. - Стр.103-111.

2. Tasić Marko, “Human Involution as a Consequence of Technical Evolution in Clifford Simak’s novel *City*”, у: *Annals of the University of Craiova, Series: Philology, English, year XI, No.2, 2010*, ed. Florentina Anghel, Department of British and American Studies of the University of Craiova, Romania, ISSN: 1454 – 4415, стр. 253-262.

3. Тасић Марко, “Идеолошке пројекције у роману Артура Кларка *Крај детињства*”, у: *Научна и духовна утемељеност друштвених реформи : зборник радова са научног скупа (Бања Лука, 27-28. новембар 2009.) / редакциони одбор Драго Бранковић ... [и др.] ; главни уредник Драго Бранковић, Бања Лука: Филозофски факултет, 2010. ISBN 978-99955-59-11-3; COBISS.SR-ID: 1814552, стр. 91-99.*

4. Тасић Марко, “Научна утемељеност мита у научнофантастичној књижевности”, у: *Прва међународна научна конференција: Језик, књижевност и митологија* (зборник радова), ур. Нада Тодоров, Београд: Алфа универзитет, Факултет за стране језике, стр. 329-342.

5. Тасић Марко, “Суочење две утопијске правде у причи ‘Они што одлазе из Омеласа’ Урселе К. Легвин и епизоди ‘Правда’ *Звезданих стаза*”, прихваћено за објављивање у часопису *Литар* (M53) (приложени доказ: потврда о прихватању рада за објављивање).

VI Закључак и препорука

Дисертација Марка Ј. Тасића под називом *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице” Филипа Хозеа Фармера* даје значајан допринос проучавању научне фантастике, тиме што осветљава како је каснији писац, амерички, надградио и у једном импресивно футуристичком модусу наставио Џојсово капитално књижевно дело. Можда још важнија јесте чињеница да је кандидат, да би остварио тај задатак, изградио теоријске основе за такво проучавање. Уочавајући теоријско разногласје које је настало кад је поетику Дарка Сувина експлицитно оспорио Брајан Мекхејл, познати теоретичар постмодернизма, који је тврдио да је научна фантастика неканонизована или „нискоуметничка“ двојница постмодернизма а да новум постоји у сваком књижевном делу, кандидат се изричито определио, и доказао да Мекхејл ту није у праву; али, кандидат је нагласио и свој отклон од Сувинове поетике, истичући да је битан ефекат научне фантастике ипак когнитивно ангажовање (модификација коју је понудио Џон Пирс), пре него когнитивно очућавање или онеобичавање. Ово осветљава саму духовну суштину научнофантастичног жанра. Кандидат се ослонио на неке кључне термине преузете из руског формализма, и из неколико других школа и водећих личности књижевне теорије (приповедни модалитети Лубомира Долежела, методологија Бориса Успенског, ставови Фредрика Џејмсона итд), узео је у обзир и гледишта неколико истакнутих српских проучавалаца књижевности, а нарочито научнофантастичне, али их је прилагодио и објединио у једну кохерентну теоријску целину, која је кандидатово аутентично теоријско достигнуће, и која се показала као добар алат за ову врсту књижевнонаучне анализе. Стога

комисија с пуном одговорношћу предлаже Наставно-научном већу Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу да прихвати позитивну оцену докторске дисертације *Научнофантастична надградња Уликса Џејмса Џојса у (анти)утопијској новели „Јахачи румене наднице“ Филипа Хозеа Фармера* Марка Ј. Тасића и омогући кандидату јавну одбрану пред комисијом у истом саставу.

Крагујевац, 11.03.2015,

КОМИСИЈА:

(1) др Александар Б. Недељковић, ужа научна област
Енглеска књижевност и култура, Филолошко-уметнички
факултет, Крагујевац;

А.Б. Недељковић

(2) др Зорица Ђерговић-Јоксимовић, ужа научна област
Енглеска књижевност и култура, Филозофски факултет у
Новом Саду;

Зорица Ђерговић-Јоксимовић

(3) и, др Ивана Ђурић-Пауновић, ужа научна област
Енглеска књижевност и култура, Филозофски факултет у
Новом Саду.

Ивана Ђурић-Пауновић